

УДК 352.075

О. С. Качний,
к. держ. упр., докторант, Академія муніципального управління

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ РЕСУРСНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ РЕГІОНІВ У ДЕРЖАВНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

А. Качний,
Phd, doctoral student at the Academy of Municipal Management

POTENTIAL USE RESOURCE CAPABILITIES REGIONS IN THE STATE SYSTEM OF UKRAINE

Доведено, що активізація внутрішніх джерел отримання необхідних для регіону економічних, фінансових ресурсів має відбуватися за створення державними органами влади умов, що сприяють переведенню регіональної економіки у режим фінансової стійкості, самозабезпечення на основі кращого використання власних можливостей. Встановлено, що необхідно оптимально використовувати специфіку та унікальність внутрішнього потенціалу регіонів для прискорення темпів економічного зростання.

Визначено, що сучасний соціально-економічний розвиток України повинен бути направлений на забезпечення переходу до стабільності, сталого та динамічного економічного зростання, враховуючи те, що економіка та суспільство все більше стикаються з новим комплексом змін існування, обумовлених як внутрішніми факторами, так і впливом світових економічних процесів, глобалізації.

Proved that activation of internal sources necessary for the region's economic and financial resources should be the creation of the state authorities the conditions conducive to transitioning the regional economy mode financial stability, self-sufficiency through better use of their opportunities. Established the need to make optimal use of the specificity and uniqueness of internal regional potential for accelerating economic growth.

Determined that the current socio-economic development of Ukraine must be addressed to ensure the transition to stable, sustainable and dynamic economic growth, given that the economy and society are increasingly faced with a new set of changes being caused by both internal factors and the influence of global economic the processes of globalization.

The economic revival of Ukraine is connected with the choice of direction and speed of structural and institutional reforms. The restructuring is managed, multi-layered process, and mainly due to the investment of resources (actually initially). In this regard, the maintenance of a stable line of structural changes and the formation of economic and technical-technological features of the economy appears as a problem of enormous social content, if ignored, will cause a special post-crisis period social losses – losses that can negate all the forces of economic recovery and recovery.

Historically drawn specialization of regions involves a detailed analysis of the economic potential for socio-economic growth and development. Despite all the wealth of Ukraine and its regions natural resources, overall resource security component of the economy does not look quite optimistic for the current stage of economic development, especially the factor of capital for speculative distribution sector, and not on the real economy, leading to chronic shortages working capital and investment resources hinders the expansion of reproduction, which is the main source of economic growth and sustainable development.

*Ключові слова: ресурси, економічний потенціал, регіони, державна система, державне регулювання.
Key words: resources, economic potential, region, state system, state regulation.*

ВСТУП

На початку XXI сторіччя перед Україною стоять задачі прискорення інтеграції у світове економічне господарство, переходу на траєкторії сталого зростання та розвитку, що вимагає створення національного господарства нового типу, орієнтованого на підтримку динамічної рівноваги соціально-економічних, екологічних та демографічних індикаторів, високої ефективності виробництва, активізації бюджетної політики.

Досвід реформування економіки України наочно показав, що перехід до ринкової економіки являє со-

бою складний шлях, який не можна пройти на основі механічного перенесення західних моделей, недостатньо продуманої приватизації, перелому системи управління на державному та регіональному рівнях та зруйнування господарських та корпоративних зв'язків між підприємствами різних галузей промисловості.

З метою уникнення в майбутньому кризових явищ досить важливо виробити такі принципи та підходи до реформування, які б забезпечили динамічне зростання макроекономічних показників країни в цілому та кожного суб'єкту держави, прибуткову діяльність промис-

лових підприємств, покращення життєвого рівня населення та його соціальний захист, збереження благополучного природного середовища.

У сучасних умовах стало неминучим оновлення форм та методів управління економікою, особливо на регіональному рівні. Одним з нових підходів в регіональному управлінні та здійсненні економічної політики регіонів України покликаний стати курс до сталого та безпечного розвитку.

Ключові для сучасної України проблеми призупинення економічного спаду, забезпечення підйому економіки, покращення стану соціальної сфери вимагають об'єднаних зусиль на державному та регіональному рівнях. В той же час для вирішення цих проблем необхідні трансформація економічних та фінансових відносин між регіонами України, подальший розвиток та поглиблення принципів державності, реалізація сучасних принципів регіоналізації економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Глибокі перетворення, що здійснюються в Україні, відобразились на соціально-економічних процесах в її регіонах, викликавши необхідність формування нової системи управління, обумовили зміну регіональної економічної політики, її орієнтацію на реалізацію сучасних моделей розвитку, однією з яких є концепція сталого розвитку регіонів [1, с. 86].

Формування цивілізованих державно-регіональних відносин в сучасній Україні — одна з найважливіших політичних та соціально-економічних проблем країни. Необхідно визначити роль суб'єктів держави, місцевих органів влади у здійсненні регіональної політики, встановити, який характер повинен носити їхній економічний розвиток в умовах глибокої трансформації господарського механізму та структури економіки як на державному, так і на регіональному рівнях.

Різний рівень розвитку регіонів України, необхідність врахування національних традицій різних народів, що населяють нашу країну, наявність крупних територіальних комплексів диктують необхідність пошуку нових форм та методів управління економікою суб'єктів держави, які відображають регіональну специфіку і в той же час відображають досягнення відповідності регіональних та державних інтересів.

На фоні цих загальних проблем виявляється одна з них, яку слід віднести до числа ключових. Ця проблема стосується насамперед дотаційних суб'єктів держави, які не наділені необхідними фінансовими ресурсами в силу складних природних, екологічних умов та відставання в розвитку економіки, що історично склалися.

Протягом довгого часу проблема підтримки таких регіонів вирішувалась на основі трансферів, субсидій та субвенцій, що отримувались з центру. І дотепер "вплив держави на регулювання регіонального розвитку відбувається паліативно — через надання прямої або опосередкованої підтримки окремим регіонам замість впровадження чіткого і прозорого механізму вирівнювання регіонального ландшафту на засадах владного синергізму та задіяння ендогенних факторів підвищення конкурентоспроможності самих територіальних утворень". Звідси з усією нагальністю ставиться питання щодо пошуку та реалізації шляхів сталого та цивілізованого розвитку регіону — су-

б'єкту держави. Забезпечення сталого розвитку розуміється, з одного боку, як активізація внутрішніх джерел отримання необхідних для регіону економічних, фінансових ресурсів, а з іншого — як створення державними органами влади умов, що сприяють переведенню регіональної економіки у режим фінансової стійкості, самозабезпечення на основі кращого використання власних можливостей. Тобто необхідно оптимально використовувати специфіку та унікальність внутрішнього потенціалу регіонів для прискорення темпів економічного зростання.

Сучасний соціально-економічний розвиток України повинен бути направлений на забезпечення переходу до стабільності, сталого та динамічного економічного зростання, враховуючи те, що економіка та суспільство все більше стикаються з новим комплексом змін існування, обумовлених як внутрішніми факторами, так і впливом світових економічних процесів, глобалізації. Практично мова йде про те, що сучасна Україна стоїть перед новими викликами безпеки початку ХХІ сторіччя [2].

Економічне відродження України пов'язане з вибором напрямів та швидкості структурних та інституційних перетворень. Структурна перебудова являє собою керований, багатетапний процес, причому переважно за рахунок ресурсів інвестування (власне на початковому етапі). У зв'язку з цим, утримання стабільної лінії структурних перетворень та формування нових економічних та техніко-технологічних рис економіки постає як задача величезного соціального змісту, ігнорування якої викличе особливі соціальні втрати післякризового періоду — втрати, що здатні звести нанівець всі сили економічного відновлення та підйому.

Недостатнє використання потенційних ресурсних можливостей країни та регіонів пояснюється перш за все недосконалістю організаційно-фінансового механізму управління ресурсним потенціалом, що склався, невідповідністю існуючої законодавчої та нормативно-правової бази для забезпечення ресурсно-інвестиційного процесу. В результаті не створені умови для оновлення та збільшення основних фондів навіть за наявних в економіці інвестиційно-інноваційних ресурсів, а також для того, щоб завадити відтоку коштів в інші сектори економіки та вивезення капіталу за кордон. Подібна ситуація обумовлює необхідність пошуку шляхів ефективного державного регулювання сталого та безпечно-го розвитку економіки країни та її регіонів.

Очевидно, що в сучасних умовах немає альтернативи підходу, пов'язаному, по-перше, з мобілізацією спочатку усіх (на жаль, обмежених) ресурсів на технологічне оновлення та розширення виробничої потужності ресурсно-інвестиційного комплексу регіонів, створення в ньому необхідних нових галузей та виробництв; по-друге, початку загальної технологічної реконструкції економіки; по-третє, створенням мінімально необхідних передумов для технологічного прориву на сучасному світовому рівні. Вирішення цієї задачі ускладнюється тим, що ресурсно-інвестиційний комплекс регіонів знаходиться у стані несумісності з тенденціями накопичення, притаманними капіталу, що діє в умовах нормальної ринкової економіки.

Незважаючи на певні позитивні результати, економіка України розвивається під впливом ряду кризових явищ і тенденцій, її становище можна охарактеризувати як "нестійка стабілізаційна модель". Вона відтво-

рюється на основі, що невпинно звужується і не може служити стартовим майданчиком для сталого розвитку. В цих умовах в українській економіці існує цілий ряд потенційно небезпечних дисбалансів, в тому числі:

- між соціально-економічними потребами, наявністю потенціалів розвитку та рівнем виробництва;
- між виробництвом та інвестиціями, необхідними для його підтримки;
- між системою цін, які намагаються орієнтуватися на пропорції світового ринку та реальними національними витратами;
- між зовнішнім боргом та експортом;
- між нарощенням споживчого імпорту та зростанням зовнішнього боргу.

Сучасний цивілізований підхід до тенденцій соціально-економічного розвитку українського суспільства в цілому до його національно-регіональних сегментів пов'язаний, в загальному плані, з забезпеченням свободи від усілякої обмеженості та однобічності, піднесенням над вузькими спеціальними інтересами. Це не означає, що ми повинні підходити до "цивілізованих економічних відносин" як до "загальнолюдської цивілізації". Цивілізованість — це перш за все самоповага, позитивні культурно-етнічні основи реального життя народу країни та її економіки в органічному поєднанні з кращими досягненнями світової культури, здобутку, якщо так можна визначити, їхнього резонансу, що дає певний імпульс розвитку економіки та суспільства як країни в цілому, так і її регіонів.

Сучасному суспільству притаманне акумулювання значної частини ВВП (доданої вартості) в руках держави, без чого не можуть вирішуватися загальнонаціональні проблеми, в тому числі, утримання непрацевдатних та безробітних. В Україні різке скорочення реального обсягу державних витрат в останні роки багато в чому зумовило підлив сучасної модернізації економіки, знизило ефективність використання ресурсів піднесення.

Ресурс відродження (піднесення) — це колосальний невикористований ресурс робочого часу, підвищення інтенсивності праці; кваліфікований ресурс та ще в значній мірі збережений ресурс організаторських талантів. Мобілізувати цей ресурс може тільки держава через розробку та реалізацію спеціальних програм.

Неминуча недооплата висококваліфікованої праці перешкоджає мобілізаційній діяльності держави. Допомогти перебороти цю перепону, надихнути інтелектуальних працівників та суспільство в цілому може тільки спільна ідея — ідея відродження, причому втілена на ділі, а не на словах, покладена в основу політики держави.

Теоретично розширене відтворення ВВП та національного доходу деякий час може здійснюватися при звужуючому відтворенні національного багатства (варіант "проїдання" накопиченого багатства). На практиці внаслідок неможливості швидкого переналагодження використовуваних для випуску інвестиційної продукції основних виробничих фондів для випуску продукції точного споживання та ряду інших обставин такий варіант мало можливий. Зазвичай в періоди економічних криз звуження відтворення національного багатства (якщо таке має місце) супроводжується також звуженням відтворення ВВП та національного доходу. Звуження відтворення національного багатства майже завжди свідчить про особливої тяжкості економічну кризу, бо в

результаті такого типу відтворення підривається виробничо-технічний потенціал економічного зростання безпосередньо, а науково-технічний та кваліфікаційний потенціал — опосередковано (як наслідок глибокої стагнації в інвестиційній сфері економіки, якою зазвичай супроводжується криза). Виключення з цього правила можуть мати місце лише в тому випадку, якщо за попередній період були накопичені надлишкові виробничі та невиробничі основні фонди. Сьогодні ми є свідками тенденції важкого переходу від звужуючого до дещо зростаючого відтворення національного багатства України.

Аналізуючи можливості матеріально-речової структури національного багатства, особливе місце повинно відводитися його регіональній структурі, оскільки регіони являють собою економічний і природно-географічний простір, в якому об'єднані різні компоненти виробничо-технічної та галузевої структури, що визначаються наявністю природних можливостей. Практично в регіонах повинні забезпечуватися певні пропорції між виробничо-технічними устроями та природно-галузевими можливостями.

Більшість видів державної політики можуть надавати значно більш могутню дію на регіональний розвиток, ніж власне регіональна політика. Майже всі дії уряду, що формально не відносяться до сфери регіональної політики, по-різному впливають на різні регіони.

Наприклад, "валютний коридор" уражує експортно-орієнтовні регіони, але зате вони отримували переваги при лібералізації зовнішньої торгівлі, бюджетні вливання в АПК вигідні сільськогосподарським регіонам, а фінансування ВПК, науки, високих технологій — індустріальним регіонам, дотування (без регіонального прив'язування) транспортних тарифів сприяє периферійним регіонам; високі імпортні мита уражають інтереси "міських" регіонів, але йдуть на користь "сільським" регіонам тощо.

У даний час облік таких дій не ведеться, в результаті чого знижується ефективність і без того малопотужної регіональної політики, виникають конфлікти між Центром та регіонами, між регіонами з різними інтересами, ускладнюється проведення всієї економічної політики.

У зв'язку з цим необхідно розробити та впровадити систему оцінки регіональних наслідків "нераціональних" впливів (аналог діючої в Європейському Союзі системи "Regional Assessment Impact"), через яку повинні "проходити" всі прийняті на державному рівні рішення.

Безперервні зміни, з одного боку, потреб та платоспроможного попиту, а з іншого — обсягів, структури та якості ресурсного потенціалу економіки, її виробничих можливостей (включаючи способи ефективною взаємозаміни ресурсів), в свою чергу, вимагають формування більш гнучких господарських систем, що забезпечуватимуть економічну стабільність, своєчасність та стійкість розвитку регіонів.

Необхідні розробки рекомендацій щодо свідомого забезпечення збалансованого розвитку господарської системи на основі залучення до вирішення цієї задачі усіх наявних ресурсів розвитку регіонів шляхом обліку перспектив реалізації економічних програм. Це дозволить виявити пропорційність, відповідність між множинністю елементів та сторін економічного розвитку: динамікою цілей та ресурсів; задачами поточними та перспективними; різними групами кінцевих потреб в даний

період; різновидами факторів виробництва (праця, накопичення, природні ресурси, технічно-організаційний прогрес); сферами та галузями господарства (обсягами та якістю їхньої продукції, їхнім технічним рівнем), обсягом та структурою доходів та витрат населення, з одного боку, обсягом та структурою виробництва — з іншого; доходами різних верств населення; виробництвом, споживанням національного доходу та рухом суспільного багатства; регіонами країни; національним та всесвітнім господарством; народним господарством та природним середовищем.

Тільки за умов виконання вищевказаних умов фінансово-економічна політика стає прогнозованою та контрольованою на всіх рівнях її виконання, регіональна влада державного управління стає активним учасником цієї політики у формуванні місцевих та регіональних бюджетів, а регіони можуть розраховувати на додаткові джерела фінансування соціальної сфери.

Проведення нової фінансово-економічної політики дозволить побудувати економічні відносини зі збалансованою конкуренцією, що піддається контролю та прогнозуванню. Роль фінансів, таким чином стає визначальною в новому розумінні розподілу ресурсів та створення національного капіталу. В цих умовах регіональні та місцеві органи державного управління отримують розширене поле для формування своїх бюджетів, проведення сильної соціальної політики.

Активна регіоналізація сучасної економічної політики обумовлює необхідність пошуку шляхів розвитку економіки регіонів, що відповідають сучасним вимогам реформаційного процесу.

В економіці України відбувається поглиблення міжрегіональних контрастів, продовжується концентрація економічної активності, фінансових результатів та рівня доходів населення у достатньо обмеженому числі регіонів України, що не відповідає основній меті державної регіональної політики, яка полягає в необхідності створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У більшості регіонів України зберігається низький рівень промислового виробництва, значне безробіття, низький рівень життя населення.

У значній мірі це обумовлене зниженням та невикористанням регіональних потенціалів розвитку з причини неефективного використання наявних ресурсів та недосконалості заходів державного регулювання, пов'язаних з прискореними змінами в господарській системі, яка характеризується нестійкістю та відсутністю ясності у визначенні фактичних та прогнозних стратегічних довгострокових цілей та соціально-економічних показників. Існуючий стан ускладнює перехід України та її регіонів до стійкого розвитку.

Одне з можливих рішень даної проблеми полягає в науково обгрунтованому підході до реалізації схеми

стійкого розвитку регіонів та удосконаленні заходів управління, заснованих на комплексній оцінці наявного потенціалу та направлених на відродження вітчизняної економіки в новому техніко-технологічному та організаційному вигляді. Такий розвиток припускає прискорене оновлення та відтворення всіх складових елементів регіонів України, які повинні забезпечити потреби внутрішнього та зовнішнього ринків в продукції, з найменшими сукупними витратами, з дотриманням рівноваги в розвитку окремих сегментів економіки та забезпечення підвищення рівня життя населення.

Ми пропонуємо дві принципові моделі переходу до сталого розвитку в умовах недостатності коштів на ці цілі:

а) за рахунок розвитку фінансового сектору — сфери обороту капіталу, що як відомо зі світового та вітчизняного досвіду, зовсім не сприяє зростанню економіки країни та розквіту її населення;

б) за рахунок розвитку реального сектору економіки — сфери виробництва товарів та послуг при відповідному стабільному промисловому відродженні.

У реалізації будь-якої з цих моделей вирішальна роль відводиться економічному ресурсному потенціалу регіонів. Економічні ресурси регіонів характеризуються різними якостями, поєднанням та умовами засвоєння, що обумовлює регіональні історично складені особливості розвитку продуктивних сил та науково-технічного прогресу. Території регіонів України мають свої закономірності розвитку, врахування яких є не менш важливим, ніж закони економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Історично складена спеціалізація регіонів припускає детальний аналіз економічних потенціалів для соціально-економічного зростання та розвитку. Недивлячись на всі багатства України та її регіонів природними ресурсами, в цілому ресурсна компонента безпеки економіки не виглядає достатньо оптимістичною для теперішнього етапу розвитку економіки, особливо це стосується фактору капіталу на спекулятивно-розподільчу сферу, а не на реальний сектор економіки, веде до хронічного дефіциту оборотних та інвестиційних ресурсів, що гальмує розширення відтворення, що є головним джерелом економічного зростання та стійкого розвитку.

Література:

1. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток / Л. Корнійчук // Економіка України. — 2008. — № 4. — С. 82—90.
2. Геєць В.М. Економічне зростання та складові політики розвитку в довгостроковому відношенні / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. — 2012. — № 1. — С. 11—23.

References:

1. Kornijchuk, L. (2008), "Economic growth and sustainable development", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 4, pp. 82—90.
 2. Heiets', V.M. (2012), "Economic growth and development policy components in regard to long-term", *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 1, pp. 11—23.
- Стаття надійшла до редакції 10.02.2016 р.*